

УДК 378.091.21:780.616.432

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-40>

Людмила ГАРКУША,
orcid.org/0000-0001-7078-7994
старший викладач кафедри
інструментально-виконавської майстерності
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) l.harkusha@kubg.edu.ua

Ольга ЕКОНОМОВА,
orcid.org/0000-0002-2975-969X
старший викладач кафедри
інструментально-виконавської майстерності
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) o.ekonomova@kubg.edu.ua

Тетяна БУТЕНКО,
orcid.org/0000-0002-2898-3294
викладач кафедри
інструментально-виконавської майстерності
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) t.butenko@kubg.edu.ua

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ У КЛАСІ СПЕЦІАЛЬНОГО ІНСТРУМЕНТУ (ФОРТЕПІАНО)

У статті досліджено специфіку фахової підготовки студентів університету у класі спеціального інструменту (фортепіано). Науково обґрунтовано та доведено доцільність застосування комплексу методів і засобів навчання майбутніх піаністів-виконавців та викладачів фортепіано з дотриманням науково-педагогічних принципів. Проаналізовано науково-методичні праці з проблем фахової підготовки студентів-піаністів в університетах України. Виявлено специфіку викладання спеціального інструмента (фортепіано) у вищій школі та зміст індивідуальних занять з фаху, наведено структуру навчального репертуару та методи його засвоєння студентами. На основі аналізу освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів музичного мистецтва зі спеціалізації «Інструментальне виконавство (фортепіано)» та робочих програм з фаху визначено завдання та зміст професійної підготовки студентів-піаністів в університеті, а також виявлено аспекти, які потребують удосконалення та спеціального дослідження. Визначено основні форми й види освітньої діяльності та методи фахової підготовки студентів університету у фортепіанному класі. Охарактеризовано освітнє значення запропонованих авторами форм (теоретичних, практичних; індивідуальних аудиторних занять, дистанційного навчання, самостійної роботи), методів (загальнонаукових, педагогічних, спеціальних музичних) та засобів навчання (комунікативних, інформаційних, матеріально-технічних), які забезпечують ефективність фахової підготовки студентів у фортепіанному класі. Сформульовано висновки про те, що: 1) рівень фахової підготовки студентів-піаністів в університеті залежить від раціональної організації освітнього процесу у фортепіанному класі відповідно до вимог сьогодення з дотриманням науково-педагогічних принципів; 2) комплексне застосування викладачами спеціального інструменту (фортепіано) ефективних форм, методів і засобів навчання у поєднанні з авторськими методиками й оригінальним виконавським стилем сприяє формуванню виконавської школи та забезпечує успішність підготовки студентів до професійної діяльності.

Ключові слова: студент-піаніст, фортепіанний клас, форми та методи навчання, фахова підготовка, університетська освіта.

Lyudmyla HARKUSHA,
 orcid.org/0000-0001-7078-7994
 Senior Lecturer at the Department
 of Instrumental and Performance Mastery
 Borys Grinchenko Kyiv University
 (Kyiv, Ukraine) l.harkusha@kubg.edu.ua

Olga EKONOMOVA,
 orcid.org/0000-0002-2975-969X
 Senior lecturer at the Department
 of Instrumental and Performance Mastery
 Borys Grinchenko Kyiv University
 (Kyiv, Ukraine) o.ekonomova@kubg.edu.ua

Tetyana BUTENKO,
 orcid.org/0000-0002-2898-3294
 Teacher at the Department
 of Instrumental and Performance Mastery
 Borys Grinchenko Kyiv University
 (Kyiv, Ukraine) t.butenko@kubg.edu.ua

FORMS AND METHODS OF PROFESSIONAL TRAINING OF UNIVERSITY STUDENTS IN THE CLASS OF A SPECIAL INSTRUMENT (PIANO)

The article examines the specifics of professional training of university students in the class of a special instrument (piano). The expediency of using a set of methods and means of training future pianists-performers and piano teachers in compliance with scientific and pedagogical principles has been scientifically substantiated and proven. The scientific and methodical works on the problems of professional training of piano students in universities of Ukraine were analyzed. The specifics of teaching a special instrument (piano) in higher education and the content of individual classes in the subject are revealed, the structure of the educational repertoire and methods of its assimilation by students are outlined. Based on the analysis of the educational and professional training program for bachelors of musical arts specializing in «Instrumental performance (piano)» and work programs in the specialty, the tasks and content of the professional training of piano students at the university were determined, as well as aspects that needed improvement and special research were identified. The main forms and types of educational activity and methods of professional training of university students in the piano class are defined. The educational value of the forms and types proposed by the authors (theoretical, practical; individual classroom classes, distance learning, independent work), methods (general scientific, pedagogical, special musical) and teaching aids (communicative, informational, material and technical) that ensure the effectiveness of professional training students in the piano class, is characterised. Conclusions were formulated that: 1) the level of professional training of student pianists at the university depends on the rational organization of the educational process in the piano class in accordance with today's requirements and in compliance with scientific and pedagogical principles; 2) the comprehensive use by teachers of a special instrument (piano) of effective forms, methods and means of teaching in combination with author's methods and original performance style contributes to the formation of a performance school and ensures the success of preparing students for professional activities.

Key words: student pianist, piano class, forms and methods of learning, professional training, university education.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного фортепіанного виконавства в Україні залежить від рівня фахової підготовки піаністів, здатних на високому професійному рівні популяризувати вітчизняне інструментальне мистецтво серед європейської та світової спільноти. А це, своєю чергою, потребує новітніх підходів до організації освітнього процесу в інструментально-виконавських класах закладів вищої освіти, упровадження ефективних форм, методів і засобів підготовки студентів до концертно-виконавської та педагогічної діяльності.

Тому дослідження, наукове обґрунтування та практичне впровадження в системі університет-

ської освіти ефективних форм і методів фахової підготовки майбутніх піаністів-виконавців та викладачів фортепіано є *актуальним*.

Аналіз досліджень. Різні аспекти фахової підготовки студентів-піаністів у закладах вищої мистецької та педагогічної освіти вже досліджені вітчизняними науковцями й педагогами-практиками, а саме: історико-культурологічні засади та тенденції розвитку національної фортепіанної школи в контексті загальноосвітніх процесів, наукові технології та інтеграційні процеси в сучасній фортепіанній педагогіці (Н. Гуральник); жанрова специфіка й типологія фортепіанного виконавства

(І. Польська); значення фортепіанних штрихів у формуванні виконавської майстерності піаніста (І. Таран); наукові засади викладання основного музичного інструмента в умовах університетської освіти (Т. Пляченко); методи формування інструментально-виконавських навичок студентів університету у фортепіанному класі (О. Бурська, Л. Гончаренко, Т. Гризоглазова, О. Шрамко, О. Щербініна та інші).

Аналіз проведених наукових досліджень свідчить про те, що актуальні для сьогодення форми та методи фахової підготовки студентів у класі спеціального фортепіано потребують наукового обґрунтування та класифікації відповідно до їх сутності й освітнього призначення. Наявність такої проблеми обумовила мету і завдання цієї статті.

Мета статті – проаналізувати зміст та науково обґрунтувати принципи, форми, методи й засоби фахової підготовки бакалаврів музичного мистецтва у класі спеціального інструменту (фортепіано).

Виклад основного матеріалу. Фахова підготовка майбутніх піаністів (концертних виконавців і викладачів фортепіано) здійснюється в Україні у різних закладах вищої освіти (музичних академіях, консерваторіях, університетах) та має як спільні, так і відмінні риси – завдання та зміст освіти, професійну зорієнтованість, загальні та спеціальні компетентності.

Освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» спеціалізації «Інструментальне виконавство (фортепіано)» у класичному університеті передбачене ознайомлення із: традиційними класичними та сучасними інноваційними підходами до інструментального виконавства; акустичними та цифровими музичними інструментами; різноманітними ансамблевими формами в контексті їх становлення й розвитку; інформаційно-комунікаційними технологіями в галузі фортепіанного та оркестрового виконавства. А метою навчання є «підготовка високопрофесійних фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері музичного мистецтва, що передбачає застосування певних теорій та методів концертно-виконавської, диригентської, музикознавчої, дослідницької, педагогічної, менеджерської діяльності у сфері музичного мистецтва і характеризується комплексністю та невизначеністю умов» (Освітньо-професійна програма, 2021: 6).

Організація освітнього процесу у фортепіанному класі університету здійснюється відповідно до визначених мети і завдань фахової підготовки студентів-піаністів та характеризується

тим, що: а) заняття із спеціального фортепіано проводяться в індивідуальній формі; б) навчальний репертуар на семестр (навчальний рік) планується для кожного студента окремо (з урахуванням його природних музичних здібностей та рівня доуніверситетської інструментальної підготовки); в) модульний і підсумковий контроль з фаху проводиться у формі концертного виступу, а рівень виконання залікової чи екзаменаційної програми оцінює комісія, до складу якої входять викладачі цієї дисципліни.

Нормативно визначена індивідуальна форма проведення занять з фаху забезпечує всебічний професійний розвиток студента (його виконавських і педагогічних якостей), а також дає викладачу змогу варіювати й диференціювати методи і прийоми роботи з кожним студентом, спрямовуючи їх на розвиток у піаніста творчого мислення, творчої уяви, самостійності й наполегливості, формування індивідуальної виконавської манери, здатності до оригінальної інтерпретації музичних творів, потреби у професійному самовдосконаленні.

Індивідуальне заняття у класі спеціального фортепіано ґрунтується на взаємозв'язку усіх його структурних компонентів, основними з яких є: робота над гамами, вправами та етюдами на різні види техніки; засвоєння фортепіанних п'єс відповідно до семестрової програми студента; робота над поліфонічними творами певного рівня складності; вивчення творів великої форми або їх окремих частин; педагогічний аналіз та оцінювання роботи студента на занятті; постановка завдань для самостійної роботи студента.

Навчальний репертуар студента-піаніста методично й послідовно вибудовуються викладачем від семестру до семестру з поступовим ускладненням завдань та має чітко визначену мету фахового навчання в університеті – «підготовку конкурентоспроможного високопрофесійного фахівця, який володіє навичками концертно-виконавської та педагогічної діяльності у сфері музичного мистецтва» (Освітньо-професійна програма, 2021: 5).

Продуктивність фахової підготовки студентів у класі спеціального інструменту (фортепіано) забезпечується раціональним поєднанням загальнонаукових, дидактичних і спеціальних музичних методів.

Метод навчання у педагогіці вищої школи розглядають як спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладачів та студентів, спрямованої на досягнення поставлених вищою школою цілей. Ефективність навчально-пізнавальної діяльності студентів значною мірою залежить від уміння викладачів вдало обирати й

застосовувати методи і прийоми навчання, трактуючи прийом навчання як деталь методу, часткове поняття щодо загального поняття «метод» (Фіцула, 2006: 105).

У групі методів організації та здійснення навчально-пізнавальних дій науковці виокремлюють такі підгрупи: 1) словесні, наочні і практичні; 2) репродуктивні й пошукові; 3) методи керованого і самокерованого навчання. До словесних методів відносять пояснення, інструктаж, розповідь, бесіду, навчальну дискусію тощо; до наочних – ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження тощо; практичні методи представлені вправами, лабораторними і практичними роботами. Репродуктивні й пошукові методи, а також методи керованого й самокерованого навчання застосовують для формування самостійності студента у навчальній, науковій і творчій діяльності (Алексюк, 1998: 446–448; Фіцула, 2006: 106–109).

Раціональне поєднання викладачем різних методів навчання забезпечує ефективність формування фахових компетентностей студента.

Аналіз робочих програм різних років, за якими здійснюється фахова підготовка студентів у фортепіанних класах педагогічних і класичних університетів, та спостереження за роботою викладачів-піаністів дають підстави говорити про комплексне застосування різних груп методів у поєднанні з авторськими методиками та оригінальним виконавським стилем викладача і студента.

Однак, деякі викладачі основну увагу зосереджують на практичному, суто виконавському аспекті, залишаючи поза увагою важливу теоретичну й методичну інформацію, яку студенти мають засвоїти на індивідуальних заняттях з фаху. Це спонукало нас до визначення сутності та освітнього призначення основних форм, методів, принципів і засобів навчання та специфіки їх застосування в інструментальних класах.

У фортепіанному класі традиційним є застосування таких загальнонаукових методів, як: 1) аналіз (теоретичний аналіз музичного твору з метою визначення його форми, жанру, стилю, розміру, тональності, фортепіанної фактури, виконавських труднощів тощо); 2) синтез (синтез знань із різних фахових дисциплін, необхідних для аналізу та виконання музичного твору); 3) систематизація (упорядкування навчального репертуару за рівнем складності та жанровими ознаками); 4) конкретизація (чітка постановка викладачем навчальних завдань та засобів їх творчого втілення); 5) рефлексія (самоаналіз студентом своєї роботи на занятті; формування аналітичного мислення студента засобом критичного аналізу власних дій) тощо.

Фахово необхідним у фортепіанному навчанні є застосування педагогічних методів. Основними з них ми визначили: словесний (коротка словесна характеристика музичного твору перед його вивченням; пояснення викладачем основних понять фортепіанного виконавства тощо); ілюстративний (застосування елементів показу окремих прийомів гри на інструменті; ілюстрування викладачем музичного твору в цілому або його окремих фрагментів тощо); ілюстративно-словесний (поєднання пояснень з ілюстрацією музично-виконавських прийомів); репродуктивний (відтворення студентом прийомів гри на інструменті, проілюстрованих викладачем); репродуктивно-варіативний (поєднання запропонованих викладачем прийомів гри з іншими, більш зручними на думку студента); педагогічний аналіз (аналіз викладачем роботи студента на занятті; визначення позитивних зрушень та завдань щодо подальшого фахового вдосконалення; аналіз навчальних досягнень студента за семестр, навчальний рік).

З метою активізації роботи студента-піаніста у підготовці до педагогічної та концертно-виконавської практик ми вважаємо доцільним застосування таких педагогічних методів, як: проблемно-пошуковий (самостійний пошук студентом засобів і способів вирішення педагогічних і творчих завдань; самостійний пошук необхідної мистецтвознавчої та науково-методичної літератури з фаху; підбір необхідних аудіо- та відеоматеріалів в мережі Інтернет; самостійний підбір навчального репертуару для учнів спеціалізованих закладів початкової мистецької освіти тощо); педагогічне моделювання (імітація на заняттях з фаху педагогічних ситуацій, що мають місце у практичній діяльності викладача фортепіано; моделювання у класі окремих видів концертно-виконавської діяльності піаніста тощо).

У фаховій підготовці студентів-піаністів особливо актуальними є спеціальні музичні методи і прийоми, спрямовані на формування й розвиток таких аналітико-теоретичних та інструментально-виконавських умінь, як: 1) слуховий аналіз та слуховий контроль (розвиток аналітичного музичного слуху студента; уміння коригувати власну гру відповідно до визначеної динаміки, темпу, агогіки); 2) звукова асоціація (створення в уяві звукового образу музичного твору та здатність його втілити в реальному звучанні, що сприяє розвитку образного мислення, творчої уяви, музичної пам'яті, музикальності студента); 3) удосконалення/коригування апарату піаніста (зручна посадка та злагоджена робота усіх функціональних

складових – лопатки, плечового поясу, плеча, ліктя, передпліччя, зап'ястя, п'ястка й пальців, які беруть участь у звуковидобуванні); 4) прийоми звуковидобування, які формують індивідуальне туше, створюють розмаїття інтонаційних і тембрових відтінків (пальцева гра, гра з використанням енергії цілої руки від плечового поясу, кистьова гра, гра з використанням кистьової та пальцевої «ресори», ротаційного руху дугових або площинних переносів рук, гра з використанням ваги тіла тощо); 5) аплікатурні прийоми (сприяють розвитку піаністичної техніки, забезпечують автоматизацію навичок виконання гамоподібних пасажів, акордів тощо); 6) штрихова техніка (вільне володіння навичками гри legato, legatissimo, non legato, portato, staccato, staccatissimo, glissando тощо); 7) артикуляція (володіння та доцільне застосування зв'язної (legato), роздільної (non legato) та короткої (staccato) артикуляції з відповідною градацією різноманітних відтінків усередині кожного виду); 8) педалізація (художньо доцільне використання педалі відповідно до стилю й жанру твору); 9) виконавська інтерпретація (розуміння драматургії фортепіанного твору, створення оригінального варіанту його інтерпретації та здатність її втілити у процесі концертного виступу).

У роботі з обдарованими студентами ми радимо застосовувати *методи творчої адаптації музичних творів*, які не є обов'язковими, але дають змогу студенту опанувати основи імпровізації (як вищої форми творчості піаніста), перекладення й аранжування інструментальних творів.

Означені методи і прийоми фортепіанного навчання реалізуються в різних *формах роботи над навчальним репертуаром*. Усталеними в освітній практиці є: читання з аркуша (ознайомлення з нотним текстом нового твору, етюду); ескізна робота над твором (загальне ознайомлення з нотним текстом твору з метою поповнення фортепіанного репертуару студента, необхідного для подальшої концертно-виконавської та педагогічної діяльності); доскональне вивчення твору (детальна робота над складними для виконання місцями, визначення зручної аплікатури та логічного фразування, відпрацювання штрихів, динаміки, агогіки); концертне виконання музичного твору (публічне виконання твору з дотриманням авторського задуму; відтворення художнього образу твору засобами виконавської техніки відповідно до розробленого інтерпретаційного плану).

Методи навчання у фортепіанному класі ґрунтуються на *принципах*: 1) єдності технічного і художнього аспектів у роботі над творами

навчальної програми; 2) паралельного розвитку усіх складових виконавської майстерності (вправності пальців, штрихової техніки, навичок звуковедення, фразування, артикуляції, динаміки, агогіки, метроритмічної чіткості, музичного слуху, музичної пам'яті, творчого мислення, творчої уяви, індивідуальної виконавської манери, сценічної культури); 3) поступовості в опануванні виконавської техніки (поступове ускладнення навчальних завдань); 4) педагогічної доцільності та художньої цінності навчального репертуару; 5) систематичності аудиторної та самостійної роботи студента; 6) взаємозв'язку теорії і практики (опанування теоретичних положень фортепіанної педагогіки та виконавства у процесі практичного засвоєння творів навчальної програми); 7) міждисциплінарності (застосування знань з музично-теоретичних та інструментально-виконавських дисциплін у фортепіанній підготовці студентів); 8) науковості (формування фахового тезаурусу студента-піаніста; володіння спеціальною термінологією та професійною лексикою).

Означені методи та принципи фортепіанної підготовки студентів реалізуються в різних *формах навчання* – аудиторній, дистанційній, самостійній роботі студента. Аудиторна форма проведення індивідуальних занять з фаху дає змогу повною мірою розкрити й розвинути творчий потенціал кожного студента відповідно до його музичних здібностей, рівня інструментально-виконавської підготовки, естетичних уподобань, темпераменту тощо. Дистанційне навчання не є основною формою практичної підготовки студентів-інструменталістів, але в умовах воєнного часу та пандемії Covid-19 воно набуло актуальності. Дистанційне навчання науковці характеризують як спосіб взаємодії між викладачами і студентами, ізольованими у просторі (Волкова, 2006: 201). У фортепіанному класі таку форму професійно-педагогічної комунікації застосовують також для контролю за самостійною роботою студентів та надання їм методичної допомоги. У самостійній підготовці студента обов'язковою є щоденна робота над інструктивним технічним матеріалом (гаммами, вправами, етюдами), опрацювання якого сприяє розвитку вправності пальців (К. Черні), відпрацюванню різноманітних прийомів звуковидобування (Ш. Ганон), формує технічно-виконавську свободу рухів піаніста. У самостійній роботі над творами навчальної програми на різних етапах вивчення твору ми радимо студентам дотримуватись такої послідовності: прослуховування твору у виконанні різних піаністів (самостійний пошук аудіо-та відеоматеріалів в мережі Інтернет)

з одночасним візуальним аналізом нотного тексту; аналіз різних варіантів виконавської інтерпретації цього твору та визначення свого варіанту; розбір твору та детальна робота над окремими епізодами; гра в повільному темпі з дотриманням правил звуковидобування та звуковедення, відпрацювання штрихової техніки відповідно до поставлених художніх завдань; ускладнення завдань залежно від етапу роботи над твором (гра у швидкому темпі окремих фрагментів; робота над складними для виконання місцями у повільному темпі, а потім – у швидкому; виконання усього твору без зупинок у швидкому темпі); порівняльний аналіз свого виконання твору з іншими виконавцями; коригування (за необхідності) деяких прийомів гри, динаміки, агогіки; постановка завдань щодо подальшого самовдосконалення).

Серед видів освітньої діяльності студентів у фортепіанному класі ми виокремлюємо теоретичний і практичний. Теоретичний забезпечує: а) сприймання, усвідомлення й запам'ятовування студентом навчальної інформації у процесі аудиторних занять, майстер-класів, академічних концертів (заліків, екзаменів); б) теоретичне опрацювання нотного матеріалу (музично-теоретичний аналіз фортепіанного твору та визначення методів роботи над ним; осмислення інтерпретаційного плану тощо); в) критичний аналіз власних концертних виступів (аналіз допущених помилок та проектування способів їх подолання). Практичний аспект реалізуються у фортепіанному класі в процесі: а) аудиторних занять та самостійної роботи студента засобами гри на інструменті; б) публічних концертних виступів під час підсумкового контролю (виконання студентом екзаменаційної програми, висвітлення рівня сформованості технічних навичок, інтер-

претаційних умінь, індивідуальної виконавської манери тощо).

Основними засобами навчання студентів у фортепіанному класі ми визначили: 1) комунікативні (вербальна комунікація – пояснення, аналіз, бесіда, переконання, заохочення, спеціальна музична термінологія, культура мовлення тощо; невербальна комунікація – міміка, жести, візуальний контакт зі студентом під час гри тощо); 2) інформаційні (нотний матеріал, навчальні посібники, інтернет-ресурси, за допомогою яких студент має можливість оперативного отримати необхідну для фахового навчання інформацію); 3) матеріально-технічні (спеціально обладнані навчальні аудиторії, музичні інструменти, комп'ютери, концертні зали тощо).

Узагальнюючи результати нашого наукового пошуку, зазначимо, що застосування визначених нами форм, методів, принципів і засобів навчання забезпечить ефективність освітнього процесу у класі спеціального інструменту (фортепіано) та сприятиме успішній підготовці студентів університету до активної концертно-виконавської і педагогічної діяльності.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави зробити висновки про те, що: 1) рівень фахової підготовки студентів-піаністів в університеті залежить від раціональної організації освітнього процесу у фортепіанному класі відповідно до вимог сьогодення з дотриманням науково-педагогічних принципів; 2) комплексне застосування викладачами спеціального інструменту (фортепіано) ефективних форм, методів і засобів навчання у поєднанні з авторськими методиками й оригінальним виконавським стилем сприяє формуванню виконавської школи та забезпечує успішність підготовки студентів до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія : підручник. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Бурська О. П. Методичні основи розвитку музично-виконавського мислення студентів у процесі фортепіанної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2005. 20 с.
3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
4. Гончаренко Л. П. Формування інструментально-виконавської майстерності майбутнього вчителя музики. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. Вип. 112.* Кіровоград : РВВ КДПУ, 2012. С. 142–149.
5. Гризоголазова Т. І. Педагогічні аспекти підготовки майбутніх учителів музики до публічного виступу у процесі фортепіанного навчання. *Науковий часопис. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 18 (23). Ч. I.* Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 178–182.
6. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті музичної педагогіки: істотно-методологічні та теоретико-технологічні аспекти : монографія. Київ : НПУ, 2007. 460 с.
7. Освітньо-професійна програма 025.00.03 «Інструментальне виконавство (фортепіано)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2021. 24 с.
8. Пляченко Т. М. Наукові засади викладання основного музичного інструмента в умовах університетської освіти. *Ars musicae: музично-освітологічний дискурс. № 1.* Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 9–13.

9. Польська І. Система фортепіанного виконавства: жанрова специфіка та типологія. *Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 51*. Дрогобич, 2022. С. 188–194.
10. Таран І. Фортепіанні штрихи як важлива складова виконавської майстерності. *Хорове мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки*. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2016. С. 174–179.
11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
12. Шрамко О. І. Основний музичний інструмент: алгоритми методики : навч.-метод. посіб. для студ. муз. факультетів вищих пед. закладів. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. 219 с.
13. Щербініна О. М. Методика викладання гри на спеціальному музичному інструменті : дидактичні матеріали. Ніжин : НДУ, 2011. 58 с.
14. Hanon Ch. The Virtuoso Pianist In Sixty Exercises For The Piano. Complete. *Schirmer's Library Of Musical Classics. Vol. 925*. URL: <https://www.amazon.com/Hanon-Virtuoso-Exercises-Complete-Schirmers/dp/0793525446> (дата звернення 29.07.2022).

REFERENCES

1. Aleksiuk A. M. Pedagogika vyshchoi osvity Ukrainy: istoriia, teoriia [Pedagogy of higher education in Ukraine: history, theory] : pidruchnyk. Kyiv : Lybid, 1998. 560 s. [in Ukrainian].
2. Burska O. P. Metodichni osnovy rozvytku muzychno-vykonavskoho myslennia studentiv u protsesi fortepianno pidhotovky [Methodical foundations of the development of musical and performing thinking of students in the process of piano training] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02. Kyiv, 2005. 20 s. [in Ukrainian].
3. Volkova N. P. Profesiino-pedahohichna komunikatsiia [Professional pedagogical communication] : navch. posibnyk. Kyiv : VTs «Akademiia», 2006. 256 s. [in Ukrainian].
4. Honcharenko L. P. Formuvannia instrumentalno-vykonavskoi maisternosti maibutnoho vchytelia muzyky [Shaping the instrumental and performing skills of the future music teacher]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Seriiia : Pedahohichni nauky. Vyp. 112*. Kirovohrad : RVV KDPU, 2012. ss. 142–149 [in Ukrainian].
5. Hryzohlazova T. I. Pedahohichni aspekty pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky do publichnoho vystupu u protsesi fortepianno navchannia [Pedagogical aspects of preparing future music teachers for public speaking in piano instruction]. *Naukovyi chasopys. Seriiia 14: Teoriia i metodyka mystetskoï osvity. Vyp. 18 (23). Ch. I*. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2015. ss. 178–182 [in Ukrainian].
6. Huralnyk N. P. Ukrainska fortepianna shkola XX stolittia v konteksti muzychnoi pedahohiky: istoryko-metodolohichni ta teoretyko-tekhnologichni aspekty [Ukrainian piano school of the XX century in the context of music pedagogy: essential-methodological and theoretical-technological aspects] : monohrafiia. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova, 2007. 460 s. [in Ukrainian].
7. Osvitnio-profesiina prohrama 025.00.03 «Instrumentalne vykonavstvo (fortepiano)» [Educational and professional program 025.00.03 «Instrumental performance (piano)»] pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za haluzziu znan 02 «Kultura i mystetstvo» spetsialnosti 025 «Muzychne mystetstvo» / Kyiv. un-t im. B. Grinchenka. Kyiv, 2021. 24 s. [in Ukrainian].
8. Pliachenko T. M. Naukovi zasady vykladannia osnovnoho muzychnoho instrumenta v umovakh universytetskoï osvity [Scientific principles of teaching the main musical instrument in the conditions of university education]. *Ars musicae: muzychno-osvitlohichnyi dyskurs. № 1*. Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Grinchenka, 2014. ss. 9–13 [in Ukrainian].
9. Polska I. Systema fortepianno vykonavstva: zhanrova spetsyfika ta typolohiia [System of the piano performing art: genre specifics and typology]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 51*. Drohobych, 2022. ss. 188–194 [in Ukrainian].
10. Taran I. Fortepianni shtrykhy yak vazhlyva skladova vykonavskoi maisternosti [Piano touches as an important aspect of performance skills]. *Khorove mystetstvo u vyshchii shkoli: problemy i perspektyvy profesiinoi pidhotovky*. Ivano-Frankivsk : Lileia-NV, 2016. ss. 174–179 [in Ukrainian].
11. Fitsula M. M. Pedagogika vyshchoi shkoly [Pedagogy of higher education] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Akademvydav, 2006. 352 s. [in Ukrainian].
12. Shramko O. I. Osnovnyi muzychnyi instrument: alhorytmy metodyky [Basic musical instrument: algorithms of methodology] : navch.-metod. posib. dlia stud. muz. fakultetiv vyshchykh ped. zakladiv. Kryvyi Rih : Vydavnychiy dim, 2008. 219 s. [in Ukrainian].
13. Shcherbinina O. M. Metodyka vykladannia hry na spetsialnomu muzychnomu instrumenti [Teaching methods for playing a special musical instrument] : dydaktychni materialy. Nizhyn : NDU, 2011. 58 s. [in Ukrainian].
14. Hanon Ch-L. The Virtuoso Pianist In Sixty Exercises For The Piano. Complete. *Schirmer's Library Of Musical Classics. Vol. 925*. URL: <https://www.amazon.com/Hanon-Virtuoso-Exercises-Complete-Schirmers/dp/0793525446>